

- Goldman, Lucien. 1964. *Towards a Sociology of the Novel*. Translated by Alan Sheridan. London: Tavistock, 1975.
- Holmgaard, Jørgen. 1976. *Interieurer fra det 19. århundredes borgerlige kultur*. København: Medusa.
- Jacobsen, J. P. 1876. *Fru Marie Grubbe. Interieurer fra det syttende Aarhundrede*. Reprinted in *Samlede Skrifter*, seventh edition. København: Nordisk Forlag.
- Lukacs, Georg. 1936-1937. *The Historical Novel*. Translated by Hannah and Stanley Mitchell, 1962. London: Merlin Press.
- Nielsen, Frederik. 1953. *J. P. Jacobsen: Digteren og mennesket. En litterær undersøgelse*. København: G. E. C. Gad.
- Rifbjerg, Klaus. 1969. *Anna (jeg) Anna*. København: Gyldendal.
- Timothy R. Tangherlini*

Fire utrykte breve fra H. C. Andersen

I privateje¹ findes de nedenfor gengivne hidtil utrykte breve fra H. C. Andersen. Da de på enkelte punkter supplerer vor viden om digteren og specielt om hans forhold til kritikeren og digteren P. L. Møller, kan en offentliggørelse måske påregne nogen interesse.

I

*Til Peter Theodor Schorn*²

Kjøbenh: den 12 Dec 1837.

Høistærede!

De fik »paa et Par Dage« den tyske Oversættelse af Improvisatoren,³ nu er det et Par Uger siden, De vil altsaa ikke tage mig det ilde op at jeg beder Dem om at sende mig Bogen, som rimeligviis ligger glemt paa Deres Reol.

Det interesserer mig naturligt at vide hvorledes det gaaer med Deres Oversættelse af: »Kun en Spillemand!«,⁴ hver Dag har jeg ventet at høre lidet fra Dem. Dersom det ikke stod trykt bag i Bogen at en Oversættelse var i Arbeide, da vilde vist Ecn eller Anden være ifærd med den,⁵ nu skeer det ikke, og jeg er derfor særdeles begjærlig efter at høre om *Deres* Virksomhed, skriv mig til derom i et lille Epistel, med den tyske Bog.

Har De hørt, den for mig behagelige Efterretning at i Begyndelsen [af] 1838 vil i Paris udkomme en fransk Oversættelse af Improvisatoren?⁶

Lev vel!
venskabeligst
H. C. Andersen

ST.

Hr. Schorn

i Kjøbenhavn

afleveres i den reitselske Boglade.⁷

II

Til P. L. Møller⁸

Kjøbenh: den 23. Nov: 1844

Kjære Møller!

Her sender jeg Dem den lille Romance⁹ De hørte forleden Aften, De skulde endnu have et Digt, men ingen af de mange jeg har seet igjennem, finder jeg værdig en Plads i Deres saa vel udstyrede Bog;¹⁰ skulde De derfor endnu behøve et Stykke fra min Haand, da kan jeg – De vil heraf see jeg har den bedste Villie til at tjene Dem – kun tilbyde Dem at vælge selv et Parti i mit større Digt: Ahasverus,¹¹ men naturligviis gjør jeg det kun naar De *maa* have et Nummer endnu.

De husker vel hvilke Nummer det var, som faldt bort; saa vidt jeg husker beholder De af mine lyriske Smaating: Digtet til *Rückert*¹² det til *Hegel*,¹³ det med Thieles Folkesagn,¹⁴ denne Romanze De nu faaar samt »Digterens sidste Sang«,¹⁵ vil De selv ordne dem. – Jeg tillader mig i Ugens Løb, naar jeg kommer op i Deres Verdens Decl,¹⁶ at aflægge mit Besøg. – Vil De benytte den Tegning af Retsch,¹⁷ som De saac hos mig, den smukke unge Pige, som titter frem over Masken? Kunde De ikke selv have Lyst at gjøre et Digt derom? Retsch gav mig Billedet symbolisk paa mine Eventyr. – Fra Brøndsted¹⁸ og den ligeledes afdøde Kruse,¹⁹ (Digteren) har jeg i mit Album to smukke Digte, kunne disse have Interesse, da har De at befale!

Lev nu vel!

Jeg glæder mig altid ved at see Dem, De hører til de Mennesker, som altid i mit Livs Eventyr bringer Solskin og aandig Luftning.

Deres hengivne
H. C. Andersen

III

Til samme.

Oldenburg²⁰ 30 November²¹ 1845

Kjære Møller!

først nu er jeg kommet i Ro, først nu kan jeg sende Dem hvad De forlangte, denne min Udtalelse²² for Dem; jeg veed nu ikke om De er tilfreds med den, om jeg har skrevet den i rigtig Form, jeg har omtrent fulgt den Maneer hvori de Anbefalinger vare skrevne jeg engang²³ fik af Oehlschlæger, Heiberg og Andre, da jeg søgte om Reise-Understøttelse. – Om man tager nogen Notits af mine Ord veed jeg ikke, men foruden disse har jeg, i Deres Anliggende, skrevet et Brev til Justitsraad *Collin*,²⁴ og der maaskee bedre udtalt mig, bedet ham tage sig af Sagen. Nu faac vi see! – Glem ikke med det første Aftryk af Hauchs Kritik²⁵ over mig i Gæa, har De den nu, vil De da, ufrankeret, sende den med Pakkeposten, under min Adresse, post restante til Oldenburg (Gross-Herzogthum Oldenburg), faaar De den først om 8 Dage, da giv den til Eduard Collin, som da veed hvor jeg er at finde.

Speckter²⁶ i Hamborg har gjort omtrent 30 Billeder til mine Eventyr, disse Billeder ere næsten alle høist geniale, sex Stykker kan De allerede see i den nye Udgave af Eventyrene, som oversatte af Zeise,²⁷ ere udkomne hos Kittler,²⁸ og

vistnok nu sendte til Kjøbenhavn. Jeg bliver her i Oldenborg henved 14 Dage, boer hos en elskværdig, formuende Familie,²⁹ hvor jeg er en velkommen Gjæst, ogsaa i Brunswig³⁰ skal jeg bode hos Venner, ligesom i Dresden³¹ og Weimar³² – det er hyggeligt, velsignet, saaledes ude altid at finde et Hjem. Det er mit "Ude og hjemme".³³ I Grunden begriber jeg ikke ret hvorfor »vor Herre« er mig saa god, jeg føler mig saa glad, saa lykkelig, og jeg faaer jo mere Erkjendelse, end jeg fortjener. Vil De hilse vore fælles Bekjendte! Jeg skriver her flink paa min Roman,³⁴ der som De veed, bevæger sig i Danmark, jeg er saaledes ikke ude at samle Stof, som man siger, jeg er ude for ret *fri* at kunne sætte paa Papiret hvad jeg har i mig! – Gid jeg paa min Reise maa møde Dem! hvo veed? Maaskee i Paris! Lev nu glad og vel, tænk venlig paa mig og send mig snart Hauchs Afhandling.

Deres meget hengivne
H. C. Andersen

Udskrift: ST Hr Cand: P. L. Møller, *Store Kongensgade*³⁵ i Kjøbenhavn, bedes om at det maa snart blive besørget.

IV

Til samme

Kjøbenh: 23 November 1846

Kjære Ven!

Da jeg i Sommer var i Pyrenæerne,³⁶ tænkte jeg en Dag stærkt paa at skrive Dem til i Paris, jeg vidste De havde faaet Reise-Stipendium³⁷ og troede Dem der, jeg skrev imidlertid ikke, og det samme var Tilfældet for en Ugestid siden, da jeg ogsaa med Tanken søgte Dem i Paris; ja *nu* var jeg saa aldeles vis paa at De var borte, Deres sidste Vesitkort antog jeg for et Afskedskort, og jeg har derfor, naturligviis ikke søgt Deres Bolig her i Kjøbenhavn,³⁸ ikke bragt Dem de to tyske Blade fra Zeise,³⁹

De er altsaa endnu hos os! – Her ere Bladene, de laac i al Stilhed paa Bunden af min Kuffert og inden i den, seer jeg stikker et lille Brev! – Vær endelig ikke vred! jeg har, som sagt, troet at De vandrede i Seinestaden.

De ønsker Visen til Grevinde Moltke,⁴⁰ men kjære Ven, denne Sang er aldeles forkommet mig, finde den er ikke mueligt, jeg har just i den sidste Tid søgt og atter søgt i Papir-Pakker, Skuffer og Gjemmer, i det, til Nytaar mine Digte, gamle og ny, fra 1822 til 47 udkomne.⁴¹ Det er et Ønske jeg længe havde, som nu opfyldes. 1833 kom alle mine Digte ud,⁴² 22 Ark; men deri var løst og fast, disse trængte til at renses; de 22 Ark og alle de Digte jeg indtil nu har skrevet har jeg saaledes seet efter at de efter overstaaet Examen hos Faderen,⁴³ ere svundne sammen, Alle, til henved 20 Ark. Mellem disse ere imidlertid et Par ganske enkelte nye, blandt andre eet, som man siger er ganske godt, nemlig: et Blomster Alphabet,⁴⁴ dersom De kan bruge det, nu da omtrent paa samme Tid det kommer i de samlede Digte, maa De med Glæde faae det, men først om to Dage, da jeg mangler to Bogstaver X og Z,⁴⁵ som jeg nu gaer paa Rov efter. Den Sang i Skoven⁴⁶ De har, er ogsaa allerede i de trykte Ark, jeg huskede ikke De havde den; vil De da ikke heller have et bedre Digt, men som sagt, eet

som ogsaa kommer i de samlede Digte; paa Onsdag tænker jeg i Formiddagstimerne selv at sige Dem God Dag og da bringe Digterne med; jeg længes jo efter at see Dem! Kjender De Mayers⁴⁷ (Forfatter til Neapel und die Neapolitaner) Afhandling over Andersen und seine Werke,⁴⁸ skrevet meest efter Deres Stykke i Pantheon!⁴⁹

Tilgiv at dette Brev er lidt afjaget, men jeg har i Dag Cor[ectur] paa Digte og paa gamle Eventyr!⁵⁰

Deres meget hengivne
H. C. Andersen

Noter

1. Brevene ejes nu af fru overlæge Jette Neuschwander, Næstved, der har tilladt offentliggørelsen.
2. Oversætteren og litteraten, cand. jur. Peter Theodor Schorn (1796-1879), jf. Johanne Slots: Digternes ven. Oversætteren og litteraten Theodor Schorn, i: Fund og forskning XXVI, 1982-83, s. 87-106.
3. »Improvisatoren«, der var udkommet 9/4 1835, udkom allerede s.å. i Hamburg i tysk oversættelse ved forfatteren Lauritz Kruse (d. 1839) under titlen »Jugendleben und Träume eines Italienischen Dichters«. En uautoriseret oversættelse af romanens 1. del var allerede tidligere bragt i »Classische Bibliothek des Auslandes«, jf. Andersens dagbøger II.68.
4. »Kun en Spillemand« var udkommet 22/11 1837. Den blev ikke oversat af Schorn; en tysk oversættelse ved kaptajn G. F. Jenssen (fra 1842: Jenssen-Tusch) (d. 1888) udkom først i Braunschweig 1838.
5. Den ældre lovgivning gav ikke forfatterne beskyttelse imod uautoriserede oversættelser. Forordningen 7/1 1741 indeholdt kun forbud mod eftertryk (og tilsigtede særligt at beskytte forlæggere og bogtrykkere), jf. også lov 29/12 1857 om eftertryk. Det var først ved art. 5 i Bernerkonventionen af 8/8 1886, at forfatterens eneret til at oversætte eller lade oversætte sit værk blev fastslået, og dette indførtes i Danmark ved lov nr. 189 af 19/12 1902. Siden er beskyttelsen blevet udvidet.
6. En fransk oversættelse af »Improvisatoren« udkom først i Paris 1847 (»L'Improvvisatore ou la vie en Italie«) ved Mme. Lebrun.
7. C. A. Reitzels boghandel lå da Købmagergade 44. C. A. Reitzel var fra 1829 Andersens forlægger.
8. Forfatteren og kritikeren P. L. Møller (1814-65), som Andersen satte pris på og skyldte tak for virksom støtte i de vanskelige ungdomsår. I et brev til Edv. Collin af 1/12 1845 skrev Andersen om Møller: »Jeg anseer efter min fulde Overbeviisning Müller for en særdeles begavet Natur, han har en stor aandelig Dygtighed, og skal der tages Hensyn til denne, da hører han ubetinget til Een af dem, der meest kan tages Hensyn til mellem de yngre Litterater; bliver »Mennesket« ogsaa lagt i Vægtskaalen, ja, da har han jo de Fleste imod sig! men dømmes han ikke for strængt? Han har i sin Nød skrevet Artikler, han maaske ikke skulde, han har maattet tumle sig i Om-

givelser, der maaskee ikke have virket godt ind paa ham ... Jeg, hvad min Person angaaer, har kun Grund til at rose Müller; jeg har altid været venlig mod ham, erkjendt det Begavede hos ham, og denne Venlighed, denne Erkjendelse har han virkelig lønnet med Hengivenhed, med sand Interesse, med Iver for mig ... jeg troer han er bedre end han omtales og begavet er han; der om behøve vi ikke at tvivle!« Der bestod venskab mellem Andersen og Møller lige til den sidstnævntes død 1865. De vekslede breve også efter 1846, Andersen var sammen med Møller i Paris 1863, og Møller skrev et digt til ham. Efter Møllers død 6/12 1865 skrev Andersen (22/12 1865) til Henriette Collin, at Møller var »den Eneste der under Heibergs Ufeilbarhed vovede at have en anden Mening«, og han tilføjede, at han, hvis han »engang fortsætter »mit Livs Eventyr« skal ... tilvisse see at belyse ham [Møller] bedre end hans Samtid«. Af Andersens dagbøger (VII.346) fremgår, at han allerede 20/12 1865 er »begyndt at nedtegne til mit Livs Eventyr, hvad jeg erindrer om P. L. Møller«. Dette huskede Andersen ikke, da han skrev 2. udg. af »Mit Livs Eventyr« (1876), men hans udkast om Møller (Collinske Saml. 39,4^o) er trykt i Julius Clausens, »En Kvindes Kærlighed. P. L. Møller-Mathilde Leiner« (1928).5ff. Da efterretningen om Møllers død nåede Danmark, bragte »Flyveposten« 10/12 1865 et smukt digt om denne, signeret: »H«. Andersen troede, det var H. P. Holst, der var ven med Møller, og som i 1865 fik udgivet dennes digtsamling »Løvfald« (der udsendtes under pseudonymet Otto Sommer), som havde skrevet digtet og sendte ham derfor 20/12 1865 et takkebrev (Bille og Bøgh: Breve fra H. C. Andersen II (1878). 532). Digtet var imidlertid ikke af Holst; det var forfattet af den 19-årige Holger Drachmann og er dennes første offentliggjorte digt.

9. Andersens »Romanze«: »Da jeg saae hende igjen« (førstelinjer: »Vi saae hinanden efter mange Aar,/ Jeg saae i Dybet, da jeg saae i Øiet«), der offentliggjordes i Gæa 1845.216; jf. Sml.Skrifter XVI (1854).113f.
10. Den æstetiske årbog Gæa, som Møller udgav 1845-47 (1. bind udkom 16/12 1844; på titelbladet: 1845). Det 1ste bind indeholdt foruden Andersens bidrag også bidrag af Oehlenschläger, Carsten Hauch, Ludvig Bødtcher, Chr. Winther, Welhaven, Carl Bernhard, Wergeland, F.J. Hansen og P. L. Møller. H. C. Andersen har også ydet bidrag til Gæa 1846 og 1847.
11. I Gæa 1845.217ff. bragtes 3 fragmenter af Andersens lyrisk-dramatiske digt »Ahasverus«, der i bogform udkom 16/12 1847 (på titelbladet: 1848). I Gæa 1845.201 bragtes yderligere Andersens »Hyldemoer«.
12. Førstelinjer: »Rückert som en Fugl sig svinger/ Gjennem Sprogets Riger«. Dette lille vers på 8 linjer til den tyske digter og orientalist Friedrich Rückert (1788-1866) bragtes i Gæa 1845.215 sammen med det ndf. nævnte til Hegel under fællesoverskriften: »Med to Bøger«.
13. Førstelinjer: »Med hellig Hjertebanken/ Vi staae paa Bjergets Top«.
14. Blev ikke optaget i Gæa 1845.
15. Andersens digt »Digterens sidste Sang«, jf. Gæa 1845.214; Sml.Skrifter XVI (1854).190 (her kaldt: »En Digers sidste Sang«), jf. Sml.Skrifter XXXIII (1879).99, hvor Andersen har tilføjet endnu et vers og kaldt digtet »Dødsstunden«. Digtet havde i tysk oversættelse været bragt 1843 i Album

- der Tiedge-Stiftung I (Dresden 1843).10. Forfatterens navn angives her at være H. L. Andersen.
16. Andersen boede da Kongens Nytorv 13, Møller Kronprinsessegade 30.
 17. Den tyske maler og raderer Moritz Retzsch (1779-1857) havde 20/7 1844 i Weimar givet Andersen denne tegning.
 18. Arkæologen, professor P. O. Brøndsted (1780-1842), jf. H. C. Andersens Album, udg. af Kåre Olsen, Helga Vang-Lauridsen og Kirsten Weber (1986).347. Andersen må have sat pris på dette digt, da han gengiver det i et brev af 22/5 1833 til Edv. Collin.
 19. Forfatteren og oversætteren Lauritz Kruse (1778-1839). Digtet (fra 1833) er aftrykt i »Mit Livs Eventyr« (Sml. Skrifter XXI(1865).116) og i det i forrige note nævnte album s. 730.
 20. Andersen var i Oldenburg fra 29/11 til 17/12 1845 som gæst hos hofråd, dr. phil. Wilhelm von Eisendecker (1801-80), der da var kabinetssekretær hos storhertugen af Oldenburg.
 21. Iflg. Andersens dagbøger III.17 er brevet skrevet 2/12 1845.
 22. Til brug for Møllers ansøgning om understøttelse for at kunne foretage en udenlandsrejse. Iflg. dagbogen har Andersen 22/11 1845 »gjordt Ud-kast til P. L. Müllers Anbefaling« (dagbøger III.11). Møllers ansøgning blev imødekommet 15/5 1846.
 23. Andersens ansøgning 13/4 1833 til fonden Ad usus publicos om et 2-årigt stipendium, der var anbefalet af Oehlenschläger, Ingemann, H. C. Ørsted og J. M. Thiele.
 24. Den sen. (1852) etatsråd Edvard Collin (1808-86). Andersens brev til Collin af 1/12 1845, hvori han varmt går ind for Møller, er trykt i H. Topsøe-Jensen, H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin II.37f.
 25. Carsten Hauch (1790-1872) skrev ikke i Gæa, men i J. F. Schøws »Dansk Ugeskrift« 2.rk.VIII(1846).261ff. («Nogle Bemærkninger med Hensyn til H. C. Andersens Poesie»). Anmeldelsen var anerkendende, men Andersen fandt den »eensidigt og ikke vel udarbejdet« (dagbøger IV.71f). Hauch havde tidligere i romanen »Slottet ved Rhinen« (1845) tegnet en karikatur af Andersen i romanens digter Eginhard, jf. H. Schwanenflügel, H. C. Andersen (1905).98ff.
 26. Illustratoren Otto Speckter (1807-71), der har illustreret Andersens »Neue Märchen« (1846).
 27. Farmaceuten, digteren og oversætteren Heinrich Zcise (1822-1914), der 1846 udgav Andersens »Neue Märchen« og s.å. »Gedichte von H. C. Andersen«.
 28. Forlagsboghandler R. Kittler (1811-93) i Hamburg.
 29. Se ovf. note 25.
 30. Andersen rejste 17/12 1845 fra Oldenburg over Delmenhorst til Hannover og derfra til Magdeburg og Braunschweig, men gjorde sidstnævnte sted kun et kort ophold og boede ikke hos venner, jf. dagbøger III.26.
 31. I Dresden boede Andersen på hotel 20/2-2/3 1846, jf. dagbøgerne III.64.
 32. Andersen var i Weimar fra 8/1 til 7/2 som gæst hos friherre Carl Olivier von Beaulieu-Marconnay (1811-89), der da var gehejmreferendar i Wei-

- mar, sen. (1848) hofmarskal hos storhertugen af Sachsen-Weimar-Eisenach.
33. Hentydning til H. P. Holsts »Ude og Hjemme« (1843) om en rejse i Tyskland og Italien. Holst var ven både med Andersen og med Møller.
 34. Romanen »De to Baronesser«, der først udkom 25/11 1848 (på titelbladet: 1849). En engelsk oversættelse (»The two Baronesses«) var udkommet allerede 28/9 1848.
 35. Møller boede vist endnu i 1845 Nørregade 31 og først 1846-47 Store Kongensgade 112, jf. *Minderige Huse* (1922).161.
 36. Andersen var i juli 1846 i Sydfrankrig.
 37. Møller fik 15/5 1846 bevilget et beløb for at foretage en udenlandsrejse.
 38. Møller boede 1846-47 Store Kongensgade 112, 1848 Studiestræde 26.
 39. Jf. ovf. note 27.
 40. Sang til grevinde Elisabeth Moltkes fødselsdag 1/8 1842, skrevet 26/7 s.å., jf. dagbøger II.284f. Hun (1791-1851), der var født komtesse Knuth, var gift med finansminister og gehejmestatsminister, sen. (1848-52) konsejlspræsident Adam Wilhelm Moltke (1785-1864) til Bregentved, hvor Andersen var gæst 15/7 til 2/8 1842.
 41. Andersens »Nye og gamle Digte« udkom december 1846, på titelbladet 1847.
 42. Andersens »Samlede Digte« udkom 20/8 1833.
 43. Vist konferensråd (fra 1847: gehejmekonferensråd) Jonas Collin (1776-1861), hos hvem Andersen var som en søn af huset. Andersen omtaler både i sine dagbøger og i sine almanakker Jonas Collin som »Faderen« eller »Faderen Collin«, se dagbøgerne XI.214 (under »Faderen«) og talrige steder i H.C. Andersens almanakker udg. af Helga Vang-Lauridsen og Kirsten Weber (1990).
 44. Digtet »Alphabet-Bouquet« (Sml.Skrifter XVI(1854).154ff.).
 45. Om x, y og z digtede Andersen: »Hvad gjør jeg med X og med Y og med Z?/ De falde som Ukrud fra min Bouquet«.
 46. Jf. Sml. Skrifter XVI(1854).40f.
 47. Den tyske forfatter K. A. Mayer (1808-94), som Andersen 1843 og 1846 havde truffet i Oldenburg, jf. dagbøger II.375, III.17,180.
 48. »Andersen und seine Werke«, trykt i Jahrbücher der Gegenwart september-oktober 1845, optrykt med titel »Das Märchen« som bilag til »Mit Livs Eventyr« (Sml.Skrifter. XXII(1855).581).
 49. Møller havde i *Dansk Pantheon* XXX (1845) skrevet en biografi af Andersen. Denne havde set artiklen i korrektur og i brev 23/6 1845 foreslå et enkelte rettelser og tilføjelser (jf. Bille og Bøgh, *Brev fra H. C. Andersen* II(1878).111ff., H. Topsøe-Jensen, *Omkring Levnedsbogen* (1973).277ff.).
 50. 3/4 1847 udkom Andersens »Nye Eventyr. Andet Bind. Første Samling«, der indeholdt: Den gamle Gadelygte; Nabofamilierne; Stoppenaalen; Lille Tuk; Skyggen.